DISPUTA

A HÍD szerkesztősége, hogy alkalmat adjon nyilvános vitára könyvkiadásunk körül, olvasói elé tárja az Irodalmi Tanács levelét Szirmai Károly „Benőtte a fű" című, kiadásra benyujtott elbeszéléskötetéről, ugyanakkor helyt ad a bírálói jelentésnek, amelynek alapján, szóbeli vita után, a tanács részben elutasító határozata megszületett. Szirmai Károly erre levéllel fordult az Irodalmi Tanácshoz, illetve a kiadóvállalathoz. Mind a három írásnak az alábbiakban teljes egészében helyt adunk.

SZIRMAI KÁROLY

VRBAS

Kedves Károly!

Értesítelek, hogy az Irodalmi Tanács legutóbbi ülésén a Benőtte a fű c. novelláskötetteddel foglalkozott. A Tanács véleménye szerint ez a kötet művészi érték tekintetében nem ad többet az eddigi könyveidnél, sőt bizonyos esést is mutat. Az anyag felét azonban értékes írások teszik és ezek egy kisebb kötetbe kívánkoznak.

Felmerült ugyanakkor a kiadóvállalat szempontja is, mely szerint az idei évben, tekintettel a nég eladatlanul raktáron heverő Viharban magas példányszámára, kockázatos vállalkozás lenne egy újabb Szirmai elbeszéléskötet kiadása.

Kérünk, hogy légy türelemmel és jövőre, újabb írásokkal kiegészítve, küldjél újabb kötetet. Amennyiben az Irodalmi Tanács részletesebb véleménye érdekel, szívesen megküldjük a kötetre vonatkozó megjegyzéseket.

Az Irodalmi Tanács nevében

sokszor üdvözöl

B. Szabó György, elnök

Szirmai Károly: Benőtte a fű (Elbeszélések)

Tizenkilenc elbeszélést és négy „miniatürt" küldött be az író. Ha szabad a kifejezést használni: „standard Szirmai-írásokat". Az író minden erényével és gyöngéjével. A megírási mód artisztikus, gondos és általánosan megállapítható, hogy a sovány témát (rendszerint) kiaknázta. Néhány kimagasló novellán kívül semmitmondó eseményeket rögzít, amelyek esetenként idegesítően is hatnak. Az olvasó várja a fejleményeket, a történést, a bonyodalmat és üres marokkal, illetve aggyal érkezik meg az elbeszélés végére, amikor elfojtja a kielégületlenség ásítását.

Szomorú történet valamennyi, mert Szirmai kivétel nélkül csak az elmúlást, a haldoklást, a pusztulást dalolja, ha helyenként a lüktető élet is megnyilvánul egyes írásaiban. A kispolgári élet apró-cseprő bajait, nehézségeit, néha kozmikus vetületüket írja meg és bizony a bosszantásig odatolja az olvasó orra alá a ki nem elégült és ki nem elégíthető kispolgári vágyakat, kivánalmakat. Ez együttvéve unalomként vagy idegesítően hat. Éppen azért, mert az írások lényegében véve színvonalasak, egyhangúságuk idegesítő és az olvasón átcsap az unalom hulláma. Igen kérdéses, hogyan fogadná a könyvpiac ezt a novelláskötetet.

Néhány mondatban kitérnék az egyes elbeszélésekre:

1) ÉLNI KELL
Egy házeladás, illetve házvétel körülményei, valószerűtlen pszichológiával és Deus ex machinákkal. Nyelvezete igen emlékeztet a bírósági jegyzőkönyvekre, ezenkívül a sokféle szereplő egyazon nyelvezettel beszél; a falusi kőműves „aspirál", a paraszt „terminushoz" ragaszkodik és végül a ruszin emberből rusnyák lesz, ami nálunk aligha kívánatos.

2) DRÁGA NAGYMAMA
Mozgalmas írás, azonban ízléstelennek tartom, hogy egészében tegnapi szemmel nézzen a mára, ahogyan ezt az író teszi, amikor egy néphőst egy veszekedetten nyárspolgári család anyagi pénzforrásává tesz. Szent témához nyúl és azt a szamárlétrán kapaszkodó tisztviselő család hínárjába süllyeszti.

3) LÁTOGATÁS A MESTERNÉL
Régi írás. Író-tragédia a családi megnemértésből eredően, kicsit emberi tragédia is.

4) A CSACSI
Öreg emberek históriája. Jó írás.

5) FOGADÁS
Az Új Időkbe való novella a nemeslelkű grófnőről és az emberi söpredékről.

6) IDA NÉNI SZÁLLODÁJÁT KERESI
Érdektelen téma, hétköznapi, unalmas feldolgozásban.

7) ÖRÖKEGY TÖRTÉNET
Múló szerelem, ügyes megírás, a nyelvezet egyhangú, mégis jó írás.

8) APÓ ÉS ANYÓ
Életapróság, de kedvesen emberi. Jó írás.

9) ISTEN VELED ZORICA
A kötet legaktuálisabb írása, érdekes. Jó írás.

10) BENŐTTE A FŰ
Szomorú és valószerűtlen történet.

11) GYILKOSSÁG
Régi írás, aligha tarthat számot ma érdeklődésre.

12) SUSOGÓ HÁRSAK AZ ABLAK ELŐTT
Az elmúlás, a halál témája. Jó írás.

13) FEKETERIGÓ
Borongós, de életszagú írás. Jó írás.

14) *HIÁBA*
Egy boldog és boldogtalan házasság szembeállítása. Statikus unalom.

15) *NEVELŐ ÉS TANÍTVÁNY*
A buta diák és a nyomorgó tanító, no meg a világ múlásának sovány története.

16) *SZOMSZÉDOK*
Egy hurcolkodás története.

17) *SZEMTŐL SZEMBE*
Fojtott harc az üzemi pletykák nyomán.

18) *KÜLÖNÖS SZERELEM*
Kicsit szürrealista, kicsit buta történet a szerelemről.

19) *MAJD A PISTA*
Kispolgári család-pszichológia banális történetben.

20) *MINIATÜRÖK*
Négy több kevesebb realitással vagy irrealitással töltött történetecske.

Végére érve a felsorolásnak, összegezve megállapítanám, hogy a kötetben hat valóban jó írás van, de a többi írástól sem lehet megtagadni a művésziességet. Okvetlenül ki kellene hagyni az 1., 2., 5. számú elbeszéléseket. Amennyiben a kiadónak érdeke, hogy egy kevéssé kelendő, viszont művészi értékeket tartalmazó könyvet kiadjon — ám lelke rajta! Véleményem szerint a hat jó íráshoz újabbakat kellene kérni, vagy várni, amíg az író elkészíti őket és azután kötetben kiadni.

Vrbász, 1953. november 26.

Kedves Barátaim!

Írói önérzetem nem engedi meg, hogy válasz nélkül hagyjam az Irodalmi Tanács határozatát, mely nem ölelte fel összes beküldött írásaimat, mert négy — köztük három legújabb — sajnos, valahol végkép elkallódott, s itthon sincs belőle másolatom. De ime:

Hat hónapi várakozás után végre megkaptam az elbeszélés-gyüjteményemmel foglalkozó bíráló odavetett megjegyzéseit, mert azt érdemleges bírálatnak semmiesetre sem tekinthetem, mintahogy egyidejűleg azt is megállapítom, hogy a nagyokat alvó Irodalmi Tanács, — ha ugyan egyáltalán foglalkozott elbeszéléseimmel, amiben kételkedem — csupán egyetlen bírálat alapján döntött, különben nem tette volna mindenben magáévá bíráló véleményét. Amennyiben kifogásolható egy irodalmi fórumtól egy ilyen eljárás, ugyanúgy joggal kifogásolható az is, hogy az Irodalmi Tanás a rábízott anyag megbírálásával nem hivatott bírálót jelölt ki. Véleményem szerint ugyanis ítélethozatalra csak teljes kritikai felkészültségű, tárgyilagos egyén jogosult vagy olyan író, akinek olvasottságánál, ízlésénél, műhelygyakorlatánál fogva — többé-kevésbbé — kifejlődött a bírálói érzéke.

Ezek előrebocsájtása után rátérek további kifogásaimra, a nélkül, hogy számottartanék „perújrafelvételre", különösen pedig ominózus elbeszélésgyüjteményem kiadására.

A megküldött bírálat *az átadott anyagon muszájból átfutó untságát, felületességét tükrözi, s elárulja, hogy a bírálónak csak bizonyos tárgykörből vett írások iránt van érzéke, míg a többivel szemben „színvak”*, de azért mégis véleményt mond, ami csak melléfogás lehet, vagy alig palástolt téma —, sőt talán még személyi ellenszenv is.

Ha a bíráló beleélte vagy bele tudta volna magát élni elbeszéléseimbe, akkor nem kerüli el figyelmét, hogy azoknak többé-kevésbbé megvan a maguk gondolati magja, mely lehetőleg örök emberit rögzít meg, másik részük viszont emberi gyengeségeket, fonákságokat, lelki elferdüléseket, aljasságokat mutat be, vagy jelképességével s megütött hangjával messzi távlatot nyit. (Benőtte a fű.)

A biráló megállapítja továbbá, hogy témáim szürkék, egyhangúak, semmitmondóak, bonyodalomnélküliek s a kielégületlenség ásitásába süppesztők. Elismerem, hogy elbeszéléseimben csakugyan kevés a külső történés, de miért nem foglalkozott velük a bíráló, mint belső történésekkel vagy lelki tragédiákkal?

Thomas Mann Varázshegy c. hatalmas regényében, de több egyéb írásában is, úgyszólván alig van esemény, Balázs Béla néhány felejthetetlen elbeszélésében ugyanúgy — csakhogy egy-két nevet említsek — s mégsem csapott le rájuk ezért a bíráló taglója! Az országúttaposó vándor bizony sokkal inkább bukkan szerényen meghúzódó, dísztelen virágokra, mint feltűnő szépségükkel messziről hivalkodókra. Az élet végre is apró, szürke események sorozata, s nem bomba-történeteké. Olyan téma pl., mint „A lámpás kialszik”, a Puli, Veron vagy a Naplemente ritkán kerül terítékre, s Majtényi vagy Herceg mégsem kisebb, mert feldolgoztak jelentéktelenebb témákat is.

A bíráló kifogásolja továbbá stílusomat is. Megállapítja, hogy színtelen, kopár, egyhangú, mintha a stílusnak nem kellene a témához alkalmazkodnia! Vagy a bíráló talán azt képzeli, hogy komor, komoly vagy szomorú történeteket hacacárés vagy hujujujos stílusban is meg lehet írni? — Aztán nem gondol a bíráló arra, hogy író és stílus egy, sőt gyakran még a téma is! Olyannyira, hogy az író egyéniségének feladása nélkül köréből alig léphet ki. Idézhetnék világirodalmi neveket, akiknek stílusa szürkén, egyhangúan, síváran, monumentálisan terpeszkedik, akár egy örökborulat-rojtozta végtelen szépia-tenger, s ezt mégsem rótta fel senki hibájukul! Egyébként, amikor művészi tömörítésre, mondanivalóim gazdaságos megírására törekszem, csak az újabb idők kritikai követelményeinek teszek eleget, mely számúzi a sokszor öncélú — (nálunk is!) — túlvirágos vagy felcifrázott stílust. (Mottóm: „Pajtás, ne cifrázd hiába a szót!”)

A bíráló azt fogja reám, hogy erőnek-erejével oda akarom tolni az olvasó orra alá a kielégítetlen kispolgári vágyakat, holott egyetlen elbeszélésem sem tartalmaz ily törekvést!

Hogy témáim többnyire szomorúak... Azt hiszem, a fájdalom, bármi is idézze elő, nem *jellegzetesen kispolgári* (multatsirató) megnyilatkozás, hanem örök emberi sajátság, s tulajdonképen az elillant életnek, s ifjúságnak szól — (lásd Karinthy egyik legszebb elbeszélését!) Vagy a bíráló talán hadat akar üzenni a multat megszépítő emlékezetnek?

A világirodalom legnagyobb művei hangulatilag fájdalmasak, s alig akad olyan, melyet az öröm, a boldogság, a kielégültség, az ujjongás lobogóz fel. A fájdalom, a szenvedés mindig legerősebb ösztökélője, sarkalója volt az em-

bernek, s ugyanez vonatkozik az alkotóművészre is, míg a kielégültség — nem egyszer tespedésbe, lelki rothadásba süppeszt. Dehát úgy látszik az is vétek, hogy az elmúlást dalolom, mintha az elmulás sokfélefajtája nem fájna annak, aki maga is oly közel áll az elmuláshoz.

Most pedig rátérek néhány kifogásolt témámra.

Teljesen félreértette a bíráló „Drága nagymama" c. elbeszélésemet. Én e történetet nem tegnapi szemmel néztem és fejlesztettem, hanem szigorúan valóságszerűen, azt mutatva meg benne, hogy miként reagál egy kispolgári visszavonultságban és nélkülözésben élő család — az őt ért váratlan szerencsére — éppen kispolgári lekiségénél fogva. Akkor hibáztam volna, ha ezt irányzatosan írom meg, illetve ha a témát másként oldom meg. Bármit állít is különben a bíráló, ezzel a megírással én sem a néphős *neve* ellen nem követtem el tiszteletlenséget, sem a családot nem figuráztam ki. Van annyira iskolázott kritikai érzékem, hogy a feladatnak csupán ezt a megoldását választottam.

Azt állítja a bíráló, hogy a Látogatás a mesternél s a Gyilkosság régi írás — (mintha nem palántálhattam volna mai időbe!) — s mintha nem lehetnének ma is olyan írói családok, ahol a feleség férje szellemi munkásságát semmire sem becsüli, s urában csupán a szellem ragyogó aranyának pénzreváltóját nézi. Vagy mintha ma már nem lennének olyan leányok, akik egy szerelméért gyilkoló férfiben a romantikus hőst látják, s a hirtelen fellobbanó rokonszenv, szánalom, részvét és csodálat görögtüzében még vőlegényük iránt is elhidegednek. Vagy nem kisért-e még ma is a Rózsa-Sándoros s égyéb romantikus emlékcsökevény? — A közeli multban, ahol az ú. n. úrileány — a túlzott kényeztetéssel — még lelket-elferdítőbb nevelést kapott, a gyilkosság által kiváltott lelki változás még indokoltabb.

A bíráló nem akarja meglátni, hogy én az Élni kell című írásomban azt a lakásközvetítő-tipust mutatom be, aki a legnagyobb aljasságokra is képes, s hogy célját elérje, söpredék-emberekkel szövetkezik, mert különben nem tudná megkeresni jutalékával a napi megélhetéshez szükségeset. Az elbeszélésben nincs semmi deus ex machina, minden belső szükségszerűséggel, logikusan folyik. Hogy a történet sivár, vigasztalan, milyen lehetne más, ha az anyag is az.

Nem egyszer volt már arról szó, hogy a városi ember beszéde hovatovább elszíntelenedik, egyéni zamatát veszti, s egymáshoz hasonul. (Különösen tapasztalható ez ma.) „Élni kell" c. elbeszélésem párbeszédeiben — bármit is állít bíráló — ez csak kis mértékben jut kifejezésre, s *nem az egyéni hang rovására.* Minthogy elbeszélésem alakjait az életből vettem, erről birálót helyszínen könnyen meggyőzhetném. (Akkor arról is meggyőződhetnék, hogy a tapasztó kőműves nemcsak az „aspirál" idegen szót használja előszeretettel, hanem más idegen szavakat is.)

Egyébként jellemző az a hang, mellyel bíráló „Benőtte a fű", „Szomszédok", „Nevelő és tanítvány" c. elbeszéléseimet *elintézi!*

„Unalmas, valószerűtlen, multatsirató, régi": ezek hányavetien használt kedvenc jelzői. Az író végreis úgy érzi, hogy alig nyúlhat témához, mert lépten-nyomon bírálói vagy szerkesztői tilalomfába ütközik. Így csak egy szűkre szabott körben mozoghat, vagy folyton önmagát ismétli. (Ahogy egyik írótársunk ezt minden alkalommal meg is teszi.)

A Fogadás c. novellámban is egy ilyen emberi aljasságot mutatok be. Hozzá hasonlók — a régmultban — Bácskában is előfordultak. Ha jól em-

lékszem, a „Változó világ"-ban Herceg János is említett néhányat. S mivel történetemben éppen egy nagybirtokos gyalázatossága szerepel, a bíráló téved, amikor témámat Uj Időkbe valónak osztályozza.

De mellőzöm a további vitát, s csupán a kiadói közösség nagyonis indokolt aggályaira válaszolnék néhány szóban.

Elismerem, hogy egy vajdasági író könyvének kiadása nem üzlet, inkább súlyos kockázat. De ez ugyanúgy vonatkozik azokra az írókra is, akiknek — bár könyveikből még kevesebb kelt el — újabb könyveit is kiadják. Az én könyvemből egyébként bizonyára több fogyott volna el 800-nál, ha a tavalyi palicsi könyvnapon szintén eladásra kerülhetett volna, vagy ha a könyvbarátok verbuválását végző az én könyvem eladását jobban szívén viseli, s ha a Duna-utcai könyvüzlet nem késik hónapokkal a szétküldéssel. — Ennyit!

A korábbi barátsággal
Szirmai Károly

★

Az Irodalmi Tanács eljárása — véleményünk szerint — mindvégig elvszerű volt és helyes. A Tanács határozata nem volt elutasító, ami a leközölt leveléből is világosan kitűnik. Szerkesztőségünk véleménye szerint az íróval nem történt eljárásbeli igazságtalanság. Ami a kötet anyagát képező elbeszéléseket, azok minőségét, témaválasztását és megírását s ugyanakkor irodalmi értékelését illeti abba az olvasó közönségnek is lehet némi betekintése, hiszen Szirmai írásának egy része nyomtatásban már megjelent. Ez a kérdés — mint irodalmi, művészi probléma — alapját képezheti az esetleges, további vitának.